

Projekt aktivní ochrany vlhy pestré (*Merops apiaster*) na lokalitě Boršická pískovna

1. Cíl projektu

Zajištění optimálních podmínek pro stabilizaci ojedinělé kolonie vlhy pestré na Uherskohradištsku v lokalitě Boršická pískovna – pilotní projekt.

2. Úvod do problematiky

Vlha pestrá je lokálně významný sekundární konzument menších bezobratlých živočichů, hlavně blanokřídlého hmyzu. Esteticky výrazný a z kulturního hlediska významný druh. Kolonie jsou ohroženy vyrušováním (velmi plachý druh), přirozenou erozí hnízdních stěn, nedostatkem potravy – hmyzu a zarůstáním náletovými dřevinami.

3. Charakteristika druhu – vlha pestrá (*Merops apiaster*)

Merops apiaster (Linnaeus 1758)

Řád: srostloprstí (*Piciformes*), čeleď: (*Meropidae*)

3.1. Status.

- zvláště chráněný druh v kategorii silně ohrožený
(příloha III vyhlášky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona ČNR č. 114 / 1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny)

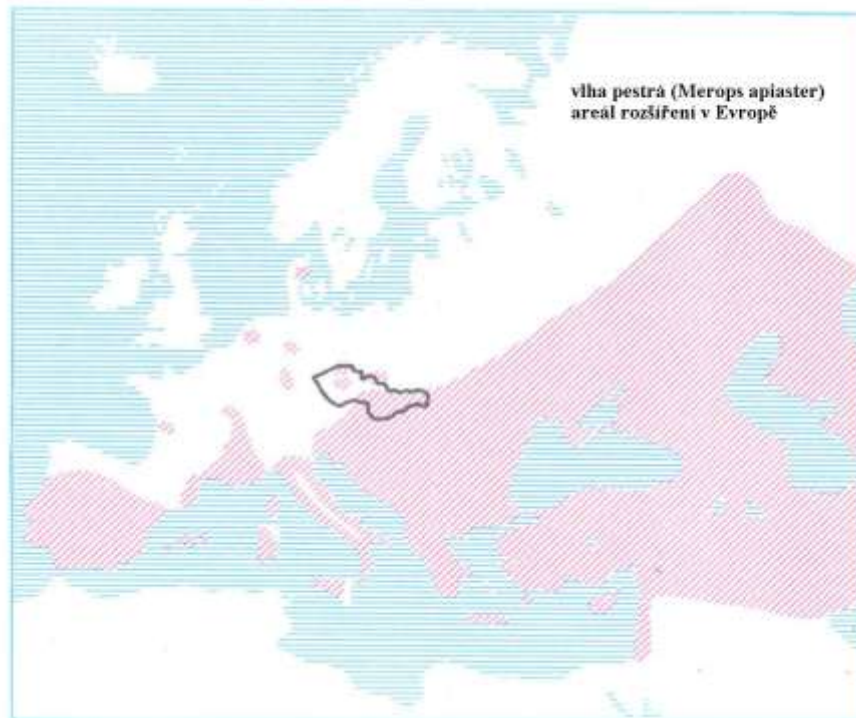
- kategorie druhů vzácných – R
(Červený seznam ptáků v ČR, Šťastný a kol. I.c., Šťastný, Bejček 2003)

- druh vzácný
(Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů, Sedláček a kol., 1988)

3.2. Rozšíření

Mediterránní typ. Hnízdí v jihozápadní, střední a východní Evropě, v západní části Asie a v severozápadní Africe. Geograficky izolovaná jihoafrická hnízdní populace vznikla zřejmě ze zimujících ptáků severní polokoule. V Evropě žije zhruba polovina celosvětové populace, tedy více než 480 000 párů. Její početnost silně kolísá, zejména na severním okraji areálu. V letech 1970-90 byl zaznamenán úbytek, který byl sice od 90. let minulého století nahrazen přibýváním, celkové početní stavy se však dosud nedostaly na původní výši (BirdLife International 2004). V současnosti vlha pestrá zasahuje v Evropě až do Dánska a Estonska, přibývání je patrné zvláště ve střední Evropě (Německo, ČR, Slovensko, Maďarsko).

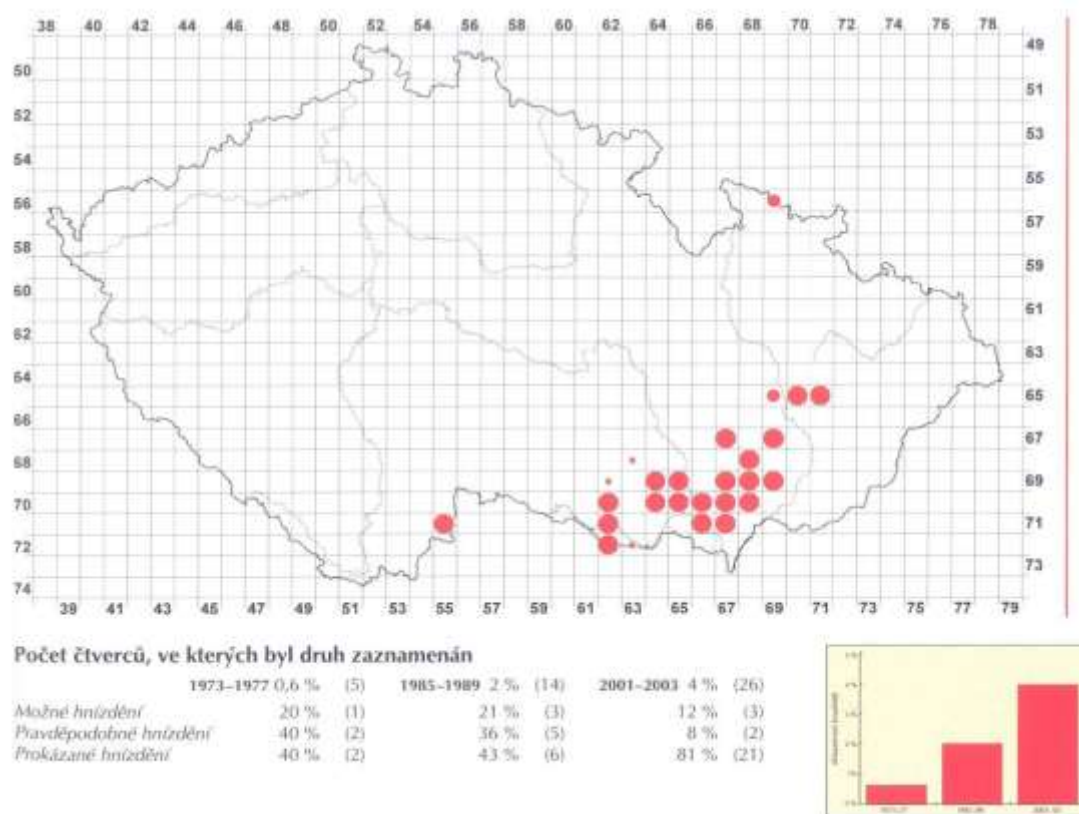
Obr. 1: Rozšíření vlhy pestré (*Merops apiaster*) v Evropě podle červené knihy ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČSSR (Sedláček a kol. 1998)

Výskyt v ČR: Od poloviny 80. let pravidelně hnízdí na jižní a jihovýchodní Moravě, jinde jen zcela ojediněle. Vývoj a kolísání populace u nás je ovlivněn teplotami a tím změnami potravní nabídky. Na dotčené lokalitě v Boršické pískovně druh poprvé zahnízdil v roce 2006: 2 páry, v roce 2007 – 2008: 2-3 páry, 2009: 9 párů a v roce 2010: 14 párů.

Obr. 2: Rozšíření vlny pestré (*Merops apiaster*) podle Atlasu hnízdního rozšíření ptáků v ČR v letech 2001 – 2003 (Šťastný, Bejček, Hudec 2006)

3.3. Stanoviště

Otevřená zvlněná krajina nižších poloh s jednotlivými stromy nebo skupinami stromů, často s květnatými kulturami, sady či terasovitými vinicemi s dostatkem hlinitých stěn, případně opuštěné pískové lomy se stepními společenstvy hostícími dostatek hmyzu. Ráda vysedává na vyvýšených místech - drátech elektrického vedení, suchých vyčnívajících větvích, sloupech, někdy postačí i vysoké byliny, odkud útočí na přeletující hmyz.

3.4. Hnízdění

Typicky hromadně hnízdící druh. Kolonie obvykle čítají 10 – 20 párů. V našich podmínkách na okraji areálu jsou menší zpravidla 2-6 párů, někdy i jednotlivě. Největší kolonie v ČR čítala v roce 1996 35 párů. Páry přilétají často společně. Přilet na hnízdiště probíhá od poloviny května. Hnízdní noru budují v šikmých hlinitých, méně často písčitých stěnách. Na velikosti a sklonu příliš nezáleží, orientaci preferuje jižní. Stavba trvá 8 – 14 dnů. Během této doby dochází k páření. Délka nory je podle tvrdosti substrátu 98 – 207 cm. Nora je užívána většinou jen jednou, vzácně i dvakrát. Začátek snůšky vajíček spadá na přelom květen-červen. Počet vajec je 5 – 7. Délka sezení je 20 – 22 dnů. Doba hnízdní péče asi 20 dnů, závisí však na klimatických vlivech. Mláďata jsou krmena ještě asi 12 dnů po opuštění hnízda. Odlet probíhá koncem srpna až v polovině září.

3.5. Potravní nároky

Výhradně hmyz, který loví v letu. V potravě převažuje hmyz blanokřídlý, vážky, motýli, rovnokřídlí a brouci. Typické je otloukání uloveného hmyzu, kdy je zbaven především u blanokřídlých žihadla.

4. Popis lokality a možnosti zlepšení stavu populace

4.1 Popis lokality, výchozí stav

Dotčená lokalita se nachází v dobývacím prostoru Boršické pískovny, asi 1 km JV od obce Boršice. Pískovna je v současnosti v provozu. Hnízdní stěna se nachází v S a SZ části závěrných svahů 4 etapy I. územní etapy těžby (ÚET), v silně svažitém území závěrného svahu, který vznikl těžbou a v budoucnu bude součástí rekultivace celého těžebního prostoru. Řešené území je vymezeno SZ okrajem pískovny a úzkou terasou asi 10 m pod úrovní terénu. Pod lomovou hranou SZ závěrného svahu 4. etapy I.ÚET je více či méně zachovaná kolmá sprašová a písková stěna o výšce od 0,5 do 1,5 m, podle stupně eroze. Délka hrany pískovny se stěnou je téměř 500 m.

První informace o hnízdění vlh byly ověřeny v r. 2006 a byly nalezeny 2 hnízdní nory na S okraji DP 4 etapy I.ÚET, ve vysokém sprašovém profilu. Hnízdní výskyt má od té doby stoupající tendenci, v r. 2009 bylo nalezeno celkem 9 hnízdních nor (3 nory v S sprašovém profilu a 6 nor ve sprašových vrstvách SZ závěrného svahu. V r. 2010 byla SZ stěna závěrného svahu po lokální ruční úpravě v předjaří r. 2010 osídlena 8 páry vlh, 2 páry si zbudovaly hnízdní nory ve sprašovém profilu na S okraji DP 4. etapy ÚET. Jedna hnízdní nora byla zbudována v kolmé stěně na J okraji DP 4. etapy ÚET – vjezdu do pískovny. Další 3 páry hrabaly 9.5. 2010 nory v SZ stěně menší stabilizované pískovny, tzv. „dvojky“. Velmi chladné a deštivé období od 10. 5. do 1.6. však zredukovalo počet skutečně hnízdicích párů, ostatní ptáci se na lokalitě pouze zdržovali.

Vlhy jsou věrné svým hnízdním lokalitám a vhodných míst je ve volné krajině obecně velmi málo. Obsazovanou hnízdní stěnu je v případě potřeby nutno upravovat, postupná eroze stěny může způsobit menší atraktivnost místa pro hnízdění vlh a umožní lepší přístup případných predátorů. Potřebná je další příprava vhodných stěn, které by zvětšila výměru kolmých hnízdních stěn na lokalitě, kde hnízdí také břehule říční (*Riparia riparia*).

Dostatek potravní nabídky pro vlhy poskytovaly v minulosti broskvové sady, které lokalitu obklopovaly a lákaly přezrálým ovocem množství hmyzu. Většina sadů je však v nejbližším okolí pískoven dnes zničena, zbývající část sadu o rozloze asi 25 ha se nachází východně od hnízdní lokality. Téměř všechny broskve jsou dnes již suché. Torza suchých broskví využívají vlhy jako posedy při odpočinku a lovu potravy.

4.2 Návrh opatření

4.2.1 jednorázové a časově omezené zásahy (r. 2011)

a) Hnízdní stěny: Stěna bude upravena ručně odkopáním na výšku 2m kolmé plochy v délce 100 m v místě současného hnízdiště na SZ stěně DP 4. etapy ÚET, vzniklá zemina bude rozprostřena v okolí. Vzhledem ke zjištěné predaci pravděpodobně kunou skalní budou u stěny zkušebně nainstalovány chemické odpuzovače. Asi 1 až 2 metry od lomové hrany SZ hnízdní stěny DP 4. etapy ÚTE bude zakopáno alespoň 5 suchých torz broskvoní, získaných z plochy opuštěného sadu, bude tak vyřešen akutní nedostatek posedových míst v okolí hnízdní stěny. Ruční úpravu odkopáním na výšku 1,5 m kolmé plochy a omezení náletových dřevin vyžaduje také asi 50-ti metrový úsek hnízdní stěny v DP II. – „dvojce“.

b) Stepní charakter stanoviště: náletové dřeviny, které teď slouží k odsedávání vlh, budou dle nutnosti omezeny výřezem, s následným chemickým ošetřením pařízků 4% arboricidem Garlon. Na patě svahu a terásce se uchytilo několik druhů rostlin, např. šalvěj luční, vičenec ligrus, čilimník rakouský, hlaváč bleďožlutý, chrastavec rolní, krvavec toten, sveřep vzpřímený, hvozdík kartouzek a další. Při rozprostírání zeminy vzniklé zkopáváním stěn se

musí dbát na to, aby nedošlo ke zničení stávajících porostů, naopak na rozprostřené zemině je vhodné iniciovat růst výsevem regionálních medonosných druhů dvouděložných rostlin.

c) Ovocný sad: Ve vzdálenosti do 5 m, v délce 300 m bude vysazeno stromořadí ovocných dřevin - třešně, višně, moruše, meruňky a broskve - které budou v době vegetace potenciálním stanovištěm hmyzu jako přirozené potravy vlhy pestré. Současně budou stromy v budoucnu důležité jako odsedávací místa pro odpočívající i lovící vlhy (viz kap. 3.3).

4.2.2 dlouhodobé, dle potřeby (od r. 2012 – 2020)

a) Hnízdní stěny: Během každých 3-5 let bude stěna vždy prodloužena o dalších 100 m.

b) Stepní charakter stanoviště: Nový nálet dřevin bude průběžně potlačován lokálně mechanicky, případně ošetřením 4% arboricidem Garlon. Odstraňování nepůvodních druhů dřevin je nutné provádět na celé ploše území, také ve výsadbách již realizovaných rekultivací, jedná se zejména o javor jasanolistý (*Acer negundo*). Na závěrných svazích a terasách, případně na dalších stabilizovaných plochách bude postupně doseta směs regionálních dvouděložných rostlin, pro nalákání hmyzu jako potravu vlh. V případě potřeby budou mechanicky kosením potlačovány nepůvodní druhy rostlin.

c) Ovocný sad: Ve vzdálenosti do 5 m, v délce 300 m bude vysazeno stromořadí ovocných dřevin – třešně, višně, moruše, meruňky a broskve, které budou v době vegetace potenciálním stanovištěm hmyzu jako přirozené potravy vlhy pestré. Současně budou stromy důležité jako odsedávací místa pro odpočívající i lovící vlhy (viz kap. 3.3). Postupně by bylo vhodné doplnit tuto zeď skupinovou výsadbou různých druhů keřů (hloh, kalina, růže šípková, líska, dřín, zimolez, ptačí zob, řešetlák, krušina olšová apod.) a soliterní výsadbou vrby jívy a topolu osiky jako hnízdní příležitosti a potravní zdroj pro ostatní druhy ptáků.

5. Kalkulace nákladů na realizaci opatření pro hnízdní kolonii vlhy pestré v lokalitě Boršická pískovna

1. Přímý materiál

- ovocné dřeviny (60 ks x 200,-Kč)12 000,- Kč
mech. ochrana, dř.kůl (60 ks x 100,-Kč) 6 000,- Kč
chemické odpuzovače 1 000,-Kč

2. Přímé mzdy

- ruční skopání stěn (100 m x 0,2 m. x 2m), celkem 40 m ³ á 500,-Kč/ m ³20 000,- Kč
- likvidace náletových dřevin (1 pracovník x 8 hod. x 200,-Kč/hod.)1 600,- Kč
- výsadba dřevin (60 x 75,-Kč/kus)4 500,- Kč
- instalace kůlů a mech ochran (60 x 40,-Kč/kus)2 400,-Kč

3. Ostatní přímé náklady

- přepravné a cestovné (800 km x 7 Kč/km)5.600,- Kč
---	-----------------

4. Správní a výrobní režie	2.000,- Kč
---	-------------------

Celková cena 55 100,-Kč

6. Použitá literatura:

- HUDEC K. a spol. (1983): Fauna ČSSR, Ptáci 3/II. *Academia*
 - SEDLÁČEK K., DONÁT P., ŠŤASTNÝ K., RANDÍK A., HUDEC K., VARGA J. (1988): Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČSSR. *Státní zemědělské nakladatelství v Praze*
 - ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., HUDEC K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České Republice. *Aventinum*
-

Zpracoval: Pavel Šnajdara, Petr Pavelčík

Oddělení ochrany přírody a krajiny
Odbor životního prostředí a zemědělství
Krajský úřad Zlínského kraje
třída Tomáše Bati 21, 761 90 Zlín
tel.: +420 577 043 362
pavel.snajdara@kr-zlinsky.cz
<http://www.kr-zlinsky.cz>

7. Přílohy:

1. Ortofotomapa lokality

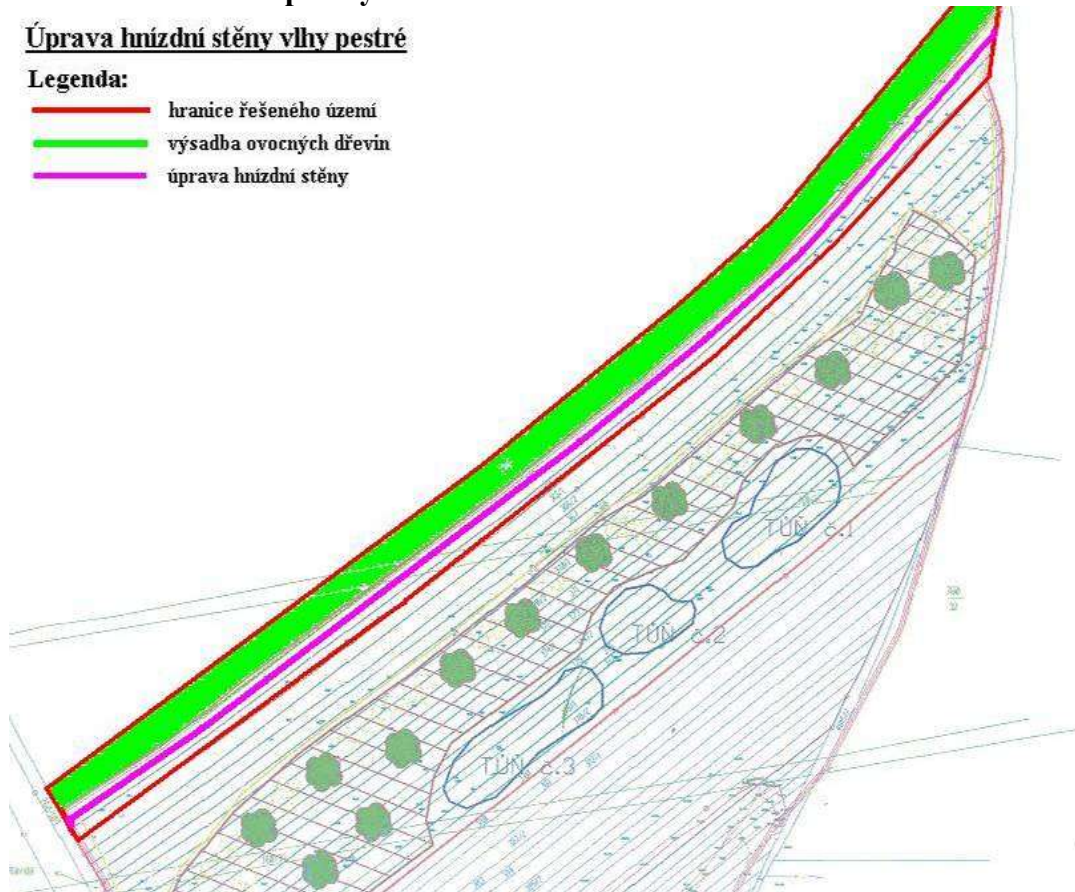

2. Situační zakres řešené plochy

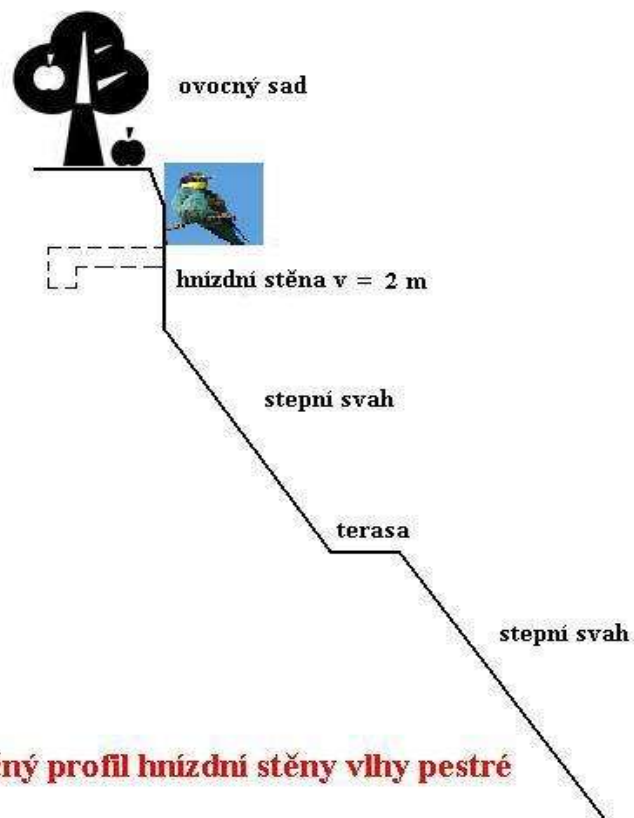
Úprava hnízdni stěny vlhy pestré

Legenda:

- hranice řešeného území
- výsadba ovocných dřevin
- úprava hnízdni stěny

3. Profil stěny

4. Fotodokumentace lokality

Celkový pohled na lokalitu

Terasa – přístupová manipulační stezka

Stěna – hnízdiště vlhy pestré

Stěna – hnízdní nora vlhy pestré

